

ЗАНИМАНИЯТА ПО ИНТЕРЕСИ – КОНТЕКСТИ НА РАЗБИРАНЕ ЗА БЪДЕЩИ УЧИТЕЛИ

Николай Сашков Цанков

Тракийски университет, Педагогически факултет, гр. Стара Загора

INTEREST ORIENTED SESSIONS – CONTEXTS OF UNDERSTANDING FOR PRE-SERVICE TEACHERS

Nikolay Sashkov Tsankov

Trakia University, Faculty of Education – Stara Zagora

** Авторът изказват благодарност към научен проект 2/ПФ „Моделиране на симулационно базирана учебна среда и изследване на педагогическата ефективност в академичното обучение“, Тракийски университет, Педагогически факултет – Стара Загора за финансирането на настоящата работа.*

Abstract: *The study conducted with students pursuing their Master's degree in the professional field 1.2. Pedagogy focuses on revealing their awareness and contexts of understanding of interest oriented sessions during whole-day organization of the school classes and as a means of meeting the Inclusive Education State Ordinance. It uses the in-depth interview method applied withing focus groups and aims to answer questions related to the normative sanctioning, design, organization, and realization of interest oriented sessions within the school education system.*

Key words: *interest oriented sessions, normative sanctioning, design, organization, and realization, pre-service teachers' knowledge.*

Системите на предучилищното и училищното образование в хипотезата за еволюционна перспектива, превръщащи се в отворени и развиващи се непрекъснато структури, предявяват нови и нови изисквания към професионалната подготовка и компетентност на педагогическите специалисти – учители на бъдещето. Университетската подготовка на педагогически специалисти, в частност на детски и начални учители, е изправена пред редица изпитания, детерминирани от многопластовата структура на системата от професионални компетентности, гарантираща пълноценна и качествена професионална изява.

Според Наредба № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, длъжността „учител“ и „учител в група за целодневна организация на учебния ден“ предполага изпълнение на основни функции в предметното поле на заниманията по интереси, а именно: (1) прилагане на ефективни образователни методи и подходи съобразно индивидуалните потребности на децата и учениците; (2) ефективно използване на дигиталните технологии; (3) обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците за пълноценно включване в образователната и социалната среда; (4) кариерно ориентиране и консултиране на учениците; (5) опазване на живота и здравето на децата и учениците, включително и по време на организираните допълнителни дейности или

занимания по интереси; (6) създаване на училищна култура, ориентирана към толерантност, сътрудничество и взаимопомощ; (7) своевременно информиране на родителите за организиран отход, физическа активност, занимания по интереси и др.; (8) планиране, организиране и провеждане на образователния процес и/или на дейностите по самоподготовка, организиран отход, физическа активност и занимания по интереси за придобиване на ключови компетентности от децата и учениците. Като за длъжностите „старши учител“ и „главен учител“ има и допълнителни регламентирани функции¹.

Училищната територия, според Я. Мерджанова, през последните десетилетия вече „не е единствен хегемон за познавателното, културното, социалното развитие на личността, но в компенсация на това тя се оформя като хегемон в организирането и дирижирането на сътрудничеството и партнирането между различните обществени и социални фигури, около човека – семейство, пазар, приятелски кръг, професионален кръг, институции, държава и т. н. И всичко това в условията на плурализъм на образователни среди, на информационни среди, на развиващи среди“. В условията на трансформиращото се училище на 21-ви век, Я. Мерджанова извежда на преден план новите лица, които придобива то: „(1) училището е медиатор (между личността и нейното собствено бъдеще – не толкова като специална затворена среда, предназначена непосредствено сама за себе си и само в абстрактното бъдеще за нещо друго, а като възможност за преминаването през самата нея като част от цялостния образователен и жизнен път на личността, т. е. надмогване на автоцентризма в посока на антропоцентризма); (2) училището е модератор (съгласуване на интересите на различните си потребители (деца, родители, общество) и организиране, регулиране, диалога между тях, като самото училище да бъде обслужваща независима страна, а не заинтересован и пристрастен субект); (3) училището е преходна и проходима (отворена) територия (между образователни степени като органични части от едно цялостно личностно израстване и утвърждаване – от детската градина до Университета, взаимнообратима преходимост и проходимост между училищни и неучилищни периоди (семейство, училище, професия), също като органични моменти от възрастовото и социалното съзряване на личността); (4) с ценностно осмислена култура и атмосфера (ненамеса, ненасилие, приемане – на другия, на еднаквия, на различния, толерантност като ключова социална аксиологическа компетентност и училищна култура); (5) водеща личността към идентификация, самоидентификация и (6) интеркултурно взаимодействие, които предхождат, съпровождат и налагат предизвикателството „трансформация“ пред професията „учител“ – в контекста на социалното взаимодействие. Тази нова йерархия, според авторката, подрежда по качествено нов начин приоритетните училищни дейности, функции и роли, отразява се върху дейностите, функциите и ролите, а следователно и върху компетентностите на основните действащи професионални субекти на училищната институция – учителите“ [1].

Целодневната организация на учебния ден и заниманията по интереси са едно специфично поле за професионална изява на педагогическите специалисти, ето защо и подготовката им в това предметно поле е изследователски интерес с перспектива.

¹ Наредба № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти

Изследователските търсения са с фокус върху регламентирани в нормативната уредба^{2,3,4} изисквания, относно проектирането, организирането и реализирането на занимания по интереси в начален етап на основната образователна степен и контекстите на разбиране на бъдещи начални учители, според подготовката им в рамките на университетското образование.

То е организирано като *фокус-групова дискусия* за извличане на информация чрез фокусирани въпроси, като са формирани са 3 фокус групи в рамките на проведено обучение на студенти ОКС „Магистър“, специалност Предучилищна и начална училищна педагогика, срок на обучение 4 семестъра, включващи по 12 студенти, придобиващи професионална квалификация „начален учител“ през учебната 2021/2022 година.

Във фокус-групите като дискуссионни групи, освен че е реализирано извличане на информация чрез фокусирани въпроси, е изпълнена и важната им функция да стимулират предварително генериране на хипотези и да насочат към изследователски търсения [2]. В рамките на фокус-групите са предложени следните отправни точки за дискутиране: (1) нормативно регламентиране на заниманията по интереси в системата на училищното образование; (2) проектиране и организиране на занимания по интереси в рамките на целодневната организация на учебния ден; (3) варианти за организиране и реализиране на заниманията по интереси в начален етап на основната образователна степен; (4) източниците на подкрепа за успешно реализиране на заниманията по интереси в училищното образование; (5) тематични области, избор и включване в занимания по интереси на учениците от начален етап на основната образователна степен; (6) добавена стойност на заниманията по интереси за качеството на училищното образование и образователните резултати; (7) степента на удовлетвореност от университетската подготовка (в рамките на обучението по придобиване на ОКС „Магистър“), свързана с проектирането, организирането и реализирането на заниманията по интереси и открояването на основните проблемни полета и дефицити.

В същинската част на дискусията във фокус-групите са открити следните оценки, проблеми, нагласи и очаквания:

- Преобладава непознаването на основния замисъл за организирането на заниманията по интереси като възможност за „развитие на способностите и на компетентностите на децата и учениците, за изява на дарбите им в областта на науките, технологиите, изкуствата, спорта, глобалното, гражданското и здравното образование, както и за придобиване на умения за лидерство“, като едва 10% от участниците във фокус-групите имат ясна представа за това.
- Констатира се частично и фрагментарно разбиране за включените в заниманията по интереси дейности, а именно едва за 7% те са припознати като възможност за „стимулиране развитието на личностни качества, социални и творчески умения и изяви на способностите в областта на науките, технологиите, изкуствата, спорта, глобалното, гражданското, здравното и интеркултурното образование, образованието за устойчиво развитие, както и за придобиване на умения за лидерство“; за 3% като „дейности, свързани с образователни, творчески, възпитателни, спортни и спортно-туристически участия и изяви по проекти, програми и други на общинско, областно, национално и международно равнище“ и

² Наредба за приобщаващото образование

³ Наредба № 10 от 1 септември 2016 г. за организация на дейностите в училищното образование

⁴ Наредба № 24 от 10 септември 2020 г. за физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие

за 4% като включващи „обучение по учебни предмети и модули, както и участие в дейности, чрез които се придобива допълнителна подготовка от учениците“.

- Налице е и известна неяснота относно възможностите чрез „заниманията по интереси да се подкрепя развитието на ключовите компетентности на учениците в областта на математиката, информатиката, природните науки и технологиите и се подпомага професионалното ориентиране на учениците“ както и да „се развиват интегрирано ключовите компетентности, възпитанието в ценности, патриотичното, гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното възпитание, насърчаването на иновациите и креативното мислене на децата и учениците“.
- Едва 2% от участниците допускат възможността, че „заниманията по интереси може да се провеждат чрез различни организационни педагогически форми – клуб, състав, ансамбъл, секция, отбор и други“, като само двама от участниците във фокус-групите имат ориентация за възможността „заниманията по интереси в училищата да включват провеждане на учебни часове и изяви на учениците, провеждане на междуинституционални занимания по интереси и междуинституционални изяви на учениците, обхванати в тях, посещения на културно-исторически и природонаучни обекти, институции, публични и стопански организации“.
- Над 35% от участниците в изследването познават тематичните направления, в които приоритетно се организират заниманията по интереси, като посочват по няколко от тях, а именно: "Дигитална креативност" (9%), "Природни науки" (12%), "Математика" (11), "Технологии" (12), "Изкуства и култура" (22%), "Гражданско образование" (2%), "Екологично образование и здравословен начин на живот" (7%), "Спорт" (29%). Видно е, че преобладава усещането за организиране и реализиране на занимания по интереси приоритетно в областта на изкуствата и спорта.
- Приоритетно участниците в изследването свързват провеждането на заниманията по интереси „по време на целодневната организация на учебния ден извън дейностите по самоподготовка с оглед осигуряване на разнообразие от занимания по интереси“, като под 2% от тях допускат това да се случи по време на „почивните дни и ваканциите“. За над 45% от бъдещите педагогически специалисти заниманията по интереси се провеждат „извън часовете по учебен план“.
- В мненията на изследваните не се наблюдава и не е регистрирана яснота в хода на дискусиата относно избора на занимания по интереси от учениците, още по-малко „индивидуалните потребности, интересите и познавателното развитие на ученика“; „миналия опит на ученика в занимания по интереси“ и/или „съответствието между потребностите и желанията на ученика, регистрираните предложения в информационната система и възможностите и спецификата на училището“.
- Нито един от участниците във фокус-групите не допуска възможността заниманията по интереси да се „провеждат в смесен блок преди обяд и след обяд на учебните часове от училищния учебен план и по самоподготовка, по организиран отход и физическа активност и по занимания по интереси“; преобладава мнението, че те се провеждат „единствено като самостоятелен блок“ или „като част от целодневната организация на учебния ден, заедно със самоподготовката и организиран отход“.
- Нагласите и очакванията на бъдещите начални учители са свързани с разширяване на знанията и уменията по отношение на възможностите за прилагане на конкретни технологии в заниманията по интереси и разнообразяването на учебния процес чрез тях, като над 80% от тях отчитат недостатъчната подготовка в рамките на университетското си образование по отношение на: (1) нормативното регламентиране на заниманията по интереси и (2) проектирането, организирането и

реализирането на целодневната организация на учебния ден и в частност по отношение заниманията по интереси.

Според Н. Витанова, „моделът на образованието на бъдещето е динамичен и отворен, в него съществуват много неизвестни, той може да се обогатява, допълва, разширява и развива, в зависимост от промените, които настъпват в плоския свят и възникващите вероятни нови потребности на обучаваната генерация, като не е изключено някои от компонентите му, с течение на времето и развитието на технологиите, да отпаднат и на тяхно място да се появяват/да не се появяват нови елементи“ [3]. В този модел особено място ще заемат заниманията по интереси, които позволяват „да се учи конструктивно, т. е. да се учи активно, с разбиране и извличане на собствен смисъл и опит, да се развиват умения за пренос на наученото и решаване на различни типове автентични задачи, да се развива въображението и креативното мислене“ [4], още повече като възможност за отваряне на класно-урочната система и последващото ѝ трансформиране, но и като възможност за трасиране на нови пътища за „прочит на ценности в съвременната епоха на хиперконсумация и трескаво скъсяващо се време“ [5].

Проведеното изследване детерминира необходимостта от задълбочаване на изследователските търсения относно подготовката на студенти – бъдещи учители за проектиране, организиране и реализиране на заниманията по интереси, както и оптимизиране на учебните планове и програми по отношение търсенето на ясен фокус в тях за придобиване на компетентност, свързана в това.

Всичко това налага и преосмисляне на възможностите за непрекъснатото актуализиране на подходите към компетентността на бъдещи учители за проектиране, организиране и реализиране на заниманията по интереси, по принцип, нейната концептуализация, обективизация, конкретизация, операционализация и технологичните инварианти/варианти за формиране и развитие, в полза на учителите, но най-вече преосмисляне на подхода от „рамкиране“ на всяка компетентност към нейното „растежно проектиране“, гарантиращо нелинейност и динамика на трансгресивното ѝ развитие.

Бележки

¹ Наредба № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти

² Наредба за приобщаващото образование

³ Наредба № 10 от 1 септември 2016 г. за организация на дейностите в училищното образование

⁴ Наредба № 24 от 10 септември 2020 г. за физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училищата и центрове за подкрепа за личностно развитие

Литература

- [1] Мерджанова, Я. Предизвикателството „трансформация“ пред професията „учител“ – в контекста на социалното взаимодействие. Сборник от II Есенен научно-образователен форум „Съвременни предизвикателства пред учителската професия“, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Департамент за информация и усъвършенстване на учители, (11-22), 2012.
- [2] Джонев, С. Качествени методи за изследване в социалните науки. София: Ен Джи Би Консултинг, 2015.
- [3] Витанова, Н. Образование на бъдещето. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2020.

[4] Темникова, М. Концепция на изследване на компетентността в парадигмата на конструктивистката дидактика. Списание за образователна наука и изкуства, Том 2, (50-56), 2015.

[5] Пенев, Пл. Новото поколение и прочита му на изконните ценности. Yearbook of the Faculty of Education. Volume XVIII, (114-130), 2021.

За контакт с автора:

доц. д-р Николай Цанков, д.н.

nikolay.tsankov@trakia-uni.bg